

A CSODAMALOM

Irta: Szombathy Viktor

A KOMOLY, öreg Väinämöinen a tó szélén ült és a vadkacsával beszélgetett. A vadkacsa igen okos madár volt: megjárta a délkeletet és délnyugatot, járt a tengerek partján és az aranyerdőkben. Még ott is, ahol nincs féleven át éjszaka, hanem örök napsütés ragyog. Megnézte Väinämöinen családjának, Lemminkäinen familiájának rokonait a nagy folyó mellett és az áldott pusztaságon, azok éppen ide-oda vándoroltak jobb hazát keresni.

— Megtaláltad-e a boldogságot? — kérdezte Väinämöinen a bölcselméjű vadkacsát, de a madár csak a szárnyát rázta feleletül.

— Hol keressem hát a boldogságot? — türelmetlenkedett a bölcs Väinämöinen — mondd meg nekem, ha annyi országot bejártál!

— Ott lenn, délen, ahol a finnek testvérei laknak — szólt a vadkacsa, ott is azt kérdezte tőlem egy agg, tudós ember, akít táltosnak hívnak. Ők azt tartják, északon van a boldogság. Ti úgy vélték délen van. Még én se találtam meg, de egy vén sirály, aki már tízezeréves, beszélt egyszer a nagy titokról. Azt mondta, hogy a boldogság egy csodamalomban forog, a reménység vize hajtja. Fenn északon a lappok földjén terül el a szivárványok tava. Abból ömlik a reménység vize. Ez a víz hajtja a boldogság malmát. És tudod mi a csodálatos? Ahogy a víz aláömlik a beteljesülés völgyébe, rögtön el is tűnik. Hát ezt a malmot keresd meg!...

Felkerekedett tehát a bölcs, öreg Väinämöinen, akít Ilmarinen, az örök kovács csak Väinö-nek becézgetett kedvesen, vele szedelőzködött öccse a csélcsap Lemminkäinen, de nem maradt el az örök kovács sem és hármasban ballagtak, fel a messzi Pohjolába, a lappok havas földjére, ahol félévig tart az éjszaka, félesztendeig a nappal. Ballagtak, ballagtak a hullámos tengerig, ott Ilmarinen hajót ácsolt. Serényen segített neki ebben a bölcs Väinämöinen, hiszen gyakorlata volt benne. Egyszer, régen, Louhi királynő leányának, a szépséges Pohjolának már készített Väinämöinen csodahajót, gazsaly szárából s éppen az utolsó fejszecsapást mérte az árbocra, amikor azt a nevezetes sebet ejtette a térdén. Azóta is ott piroslott a térdekalácsán a nagy fejszecsapás nyoma s hogy most újra hajóácsoláshoz fogott, nagy sóhajtással nézegette régi sebet. Ez emlékeztette boldogabb ifjúságára a bölcs Väinämöinent s az jutott eszébe, hogy valahányszor boldogságra törekedett, fejszével kellett azért megharcolni és vére hullt a reménység távéba.

— A boldogságot vérrel kell megvenni! — emelte fejszéjét a hajónak Ilmarinen az örök kovács és utolsó vágást mért az árbocra.

Igy készült el a nevezetes hajó.

Jó szelet vártak, jó szelet kaptak, kifeszültek a vitorlák és röpiült a hajó, messzi Pohjola felé. Már hét nap és hét éjjel táncoltak a tengereh, amikor Ilmarinen kormányfógó kezét egy hatalmas csuka harapta meg. Csuda csuka volt! Húsz rőf a hossza, olyan nehéz, mint tízszer Lemminkäinen. De Ilmarinent sem nyírfatejjel táplálták, felragadta a legnagyobb evezőt és rövid küzdelemmel agyonverte a csuda csukát. Nem is bocsátotta ki a kezéből s úgy berántotta a hajóba, hogy az majdnem felbillent. Erre már Lemminkäinen és a bölcs Väinämöinen is felébredt. A csuda csuka mozdulatlanul feküdt a fenéken. Väinämöinenen volt a sor, hogy a csukát megfózze és ezért kényelmesen kezdte vakarni a csuda csuka pikkelyeit.

Ahogy vágja-szele a csuda csukát, hogy-hogy nem, kezében marad a feje. Éppen az állkapocs-csontjánál fogta meg.

— Mit állsz úgy szó nélkül? — szólt rá az éhes Lemminkäinen.

— Nem hallok? — kérdezte Väinämöinen — milyen szép nótát fúj rajta a szél?

Ilmarinen is leszállott a kormányrúd dobogójáról. Még a sirályok is megállottak egy percre a levegőben és elültek a vaskos hullámok. A csuda csuka állkapcsán gyönyörű nótákat játszott a lappföldi szél, de olyan szép nótákat, amilyeneket Suomi népe még sohasem hallott és Kalevala fia! sohase daloltak. Väinämöinen sietve simította ragyogóra a csuda csuka állkapcsát. Kettős ívbe hajlította, ífnom, zengő idegeket feszített közéje és megpengette a szerszámot.

Igy lett Väinämöinen az első lantnak, a csuda lantnak a gazdája. Most már boldogon hajóztak tovább.

Újabb hét nap és hét éjjel telt el, Ilmarinen felvette medvebőr gnyáját és Lemminkäinen is az iramszarvasbőr csizmákat. Hideg szél fújt a lappok földjén, sápadtan sütött a nap, szomorú zuzmók dideregtek a völgyek mentén, ahogy kiléptek a partra és útnak indultak Pohjola országába.

Eldől ment Väinämöinen, a csuda lanttal. Utána ballagott Ilmarinen az örök kovács az evezőkkel. Legvégül sétált a csélcsap Lemminkäinen, aki most is csak azt figyelte, merrefelé kacshintgathat és melyik szépséges lapp leánynak rángathatja meg a sapkáját a kunyhók mellett?

Ahogy mennek-mendegélinek a huncut Väinämöinen belekap a csuda lantba és pendft egyet rajta. Ennek a lantnak a szava és a szikrázó északi fény egy-testvérek voltak. Mindenfelől, amerre csak mentek, ki-csődültek a pohjolaiak és szájátva hallgatták a nótát; a dal olyan gyönyörűen zendült meg a csuda csuka csuda lantján, hogy könny csordult

ki a lappok szeméből. Mindegyik könny drágakövé fagyott. Néhány könny a hóba hullott s ott megolvasztotta a havat, de úgy megolvasztotta, hogy ismeretlen, különös világok mosolyogtak a könnyek nyomán. Az Istenek kettéválasztották a felhőket s úgy figyelték a dalt, majd közelebb jöttek és leültek a bércek tetejére, a jéghegyek ormára s figyelték Väinämöinen nótáját.

A ravasz Väinämöinen meg csak pengette a zengő szerszámot, a csuda csuka csuda lantját. Már a medvék is lemásztak a hegyekből, iramszarvasok gyűltek a lant köré, bozontos kutyák csöndesedtek el és fókák evickéltek ki a partra.

Pohjola népe, minden lapp férfi és lapp nő, odasereglett a csuda lant köré, Väinämöinen eszeveszettül pengette rajta a nótát. De olyan szépen, hogy Lappország minden lakója álomba szenderült. Ilmarinen, a kovács, szét sem nézett még a vidéken, hogy merre őrl a csudamalom, Lemminkäinen meg se bírógathatott minden lapp leányt, máris nehéz álom szárnya szállott Pohjola népére. Elszenderedtek a férfiak, a gyermekek és az asszonyok. Elbóbiskoltak a medvék, még az Istenek is behűnyták a szemüket.

Ilmarinen csak azt várta. Alig, hogy lebillent a feje az utolsó éber lappnak is, odament a csudamalomhoz, amely a boldogságot őrlte a remény vizével, egy nagy-nagy sziklához láncolva, eloldotta a láncot, vállára kapta a malmot. Lemminkäinen serényen segített neki ebben. Abbahagyta a lant pengetést a bölcs Väinämöinen is és ugyancsak szaladtak a malommal. Rohantak, rohantak hegyen át, völgyön át, zuzmós réten, jeges tavakon, jobbról vezette őket az arany nap, balról az ezüst hold és hét nap, hét éjjel futottak a tengerig. Ott ringatta a jeges hullám még az öblös hajót most is. Nosza, beugrottak a hajóba a fürge kalevalaiak, középre tették a csudamalomot és ugyancsak könyörögtek szélért.

Ekkorra azonban már a lappok álmának is vége lett. Alig hogy eltávozott Väinämöinen a csuda lanttal, felébredt Louhi királynő és éktelen haragra gerjedt. Elvitték a boldogság malmát! Kőd borult a lappok országára és kemény tél rázta szakállát. Nosza, rohant Louhi királynő embereivel, már messziről kiáltozott s mivel a tengerek úrának jóbarátja volt, a tengerek ura hatalmas vihart támasztott. Louhi emberei hajókon, csónakon űzték, kergették a csudamalom elrablóit, de ügyesek voltak Kalevala fia is, nem adták meg magukat.

A hetedik éjjelen azonban olyan vihar zúgott a tengeren, amilyen még nem volt és soha nem is lesz. Hiába Ilmarinen ereje, Väinämöinen bölcsesége, Lemminkäinen cselvetése, a hajót hátára kapta egy vén hullám és a csudamalom, a boldogság malma a tengerbe fordult.

Három darabra szakadt.

A csudamalom tetejét a lappok ragadták meg és a Louhi királynő visszavite Pohjolába. Mit használ azonban a tető, ha a garat nincs meg. Azóta is örök szomorúság, kemény, küzdelmes élet Pohjolában a lappok zuzmós földjén.

A garat a finneké lett. Ilmarinen hátára vette a romokat és meg sem állt, míg az ezeregyedik tó szigetének közepére le nem tette. Azóta vídámabban ragyog a nap Suomi fölött és eljövendő neki az örök boldogság.

Am, a harmadik részt, az ablakokat és az ajtót felragadta a vadkacsa és vitte, vitte dél felé tengereken túl, zöld völgyek és kék hegyek fölött, folyó partokon és susogó nádasok mentén, egyre melegebb országba. Egyre forróbb tájakra ért vele, ahol nincs féléves éjszaka, csak örök nappal ragyog, mind délebbre ment, ahol két távoli testvér, Hunor és Magyar küzdött a boldogságért. Ők is a boldogságot keresték éppen, de ők lovon kergették.

Szállt, szállt a vadkacsa, hullatta tollait, terjesztette szárnyát és mire a zöld vetések fölé ért, megváltozott még a hangja is.

— Ahol egy turul! — intett az ég felé Hunor és testvére, Magyar megcélozta egy nyílveesszővel a madarat. Mert hiszen mindegy, hogy a boldogsághozót vadkacsának vagy sasnak nézzük-e, csudamalomban forgatják-e, avagy fehér szarvas képében rohan előttünk az idők végtelenségében.

Pattant az íj, röppent a nyíl és a különös madár szárnyszegve zuhant a boldogság keresőinek lába elé. Piros vére festette meg a földet.

— Ne menj tovább, nyugatra, mert minden lépés boldogságáért véred fog folyni — intette Hunor a testvért, mert járatos volt a táltosok tudományában.

De Magyar nem hallgatott rá. Nem is a madárral törődött, hanem a csudamalommal, amelynek ablakát, ajtaját idáig hozta a madár, hogy vérével öntözve adja át a boldogságkergetőknek, az álomüldözőknek.

Ott állott a malom, tető nélkül, garat híján csak ablaka hívott, ajtaja nyílt.

— Én átlépek ezen az ajtón, megyek nyugatra — mondta Magyar, de testvére Hunor, félretolta gyengéden.

— Előbb én megyek! — mondta és belépett az ajtón. Belépett és el is tűnt, azonmenten.

Sokáig várt Magyar, talán száz évig is, vagy még tovább, amikor ő maga is belépett az ajtón, mert kíváncsi volt a boldogságra.

De ez különös küszöb volt és csodálatos ablak. Valahányszor Magyar egyet akart lépni, a küszöb mindig elcsúszott. A boldogság házába lépni soha nem lehetett, csupán az ablakok nyíltak meg és azokon át nézhetett be a királyfi. A malom padlatán csodamadár tollászkodott. Ma-

gyar megcélozta, de a madarat nem fogta nyíl. Száz nyilat kilőtt, mint a száz belevesztett a végtelen messziségbe.

— Ki vagy te? — rivalt rá Magyar a csodálatos, színestollú madárra.

— Én a délibáb vagyok. Én a soha el nem érhető boldogság vagyok. Én az illanó álom vagyok, én a lelkeből fogamzóttam és a vadkacsa vére táplált. Te engem kergetsz és fogsz még kergetni sok száz évig, de csak délibábot űzöl, ködképet üldözöl, álmot hajszolsz és mindig csak délibábot kergetsz. A délibáb fog téged vezetni és esténként tűzlángjánál melegszel. És ez csak szalmaiáng lesz, hamar fellobban, gyorsan elhamvad.

— És mégis megyek nyugatra! — kiáltotta a fejedelemfi.

Lovára kapott, átugrott a malmon. Ketten vezérelték: délibáb és szalmatűz.

Délibáb és szalmatűz...

ÖLELNI TISZTÁN

*Közöttetek szeretnék lenni
s élni paraszti-jámboran,
türelmesen és bölcsen.
Vetni magvető nyugalommal
s bevárni míg termésre érik az idő.
De mint a szélnek rohannom kell,
játszanom kell: illattal és füsttel,
kavarni virágport s szennyet.
Viskók felett, sátrak felett,
tört ablakokon át,
a nagy-nagy házak udvarán vágatni át.
Megállni sohasem lehet
és nem szabad,
mikor a Cél hajt vadul.
Hiába tudod, hogy minden ház:
a házad,
s szívekben: az otthonod.
Rohanni kell,
s mint a szentek,
érintve mindent,
s mégis érinthetetlenül,
Ölelni tisztán: a világot.*